

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ISSN 2524-0609

Серія

ПЕДАГОГІКА

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Збірник наукових праць

Випуск 1(50)

Ужгород – 2022

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія:

«Педагогіка. Соціальна робота». Випуск 1 (50) ' 2022

– науково-практичний журнал у галузі педагогіки, в якому висвітлюються актуальні питання методології та історії педагогіки, теорії і практики навчання, теорії і практики виховання, теорії і методики професійної освіти, соціальної педагогіки, соціальної роботи, сучасних педагогічних технологій та інших галузей педагогічної науки.

Редакційна колегія

Головний редактор: Бартош Олена – кандидат педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Заступник головного редактора: Козубовська Ірина – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Члени редколегії:

Воротникова Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

Голоніч Ян – доктор філософії у галузі соціальної роботи, Університет Коменського в Братиславі (Словаччина)

Данко Дана – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Канюк Олександра – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Кузьма Ірина – кандидат педагогічних наук, Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)

Микитенко Наталія – доктор педагогічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

Олексюк Наталія – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)

Оросова Рената – доктор філософії у галузі педагогіки, Кошицький університет імені Павла Йозефа Шафарика (Словаччина)

Повідайчик Оксана – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Попович Анна – кандидат соціологічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Розлуцька Галина – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Сміла Йоанна – доктор філософії у галузі педагогіки, доцент, Університет імені Яна Кочановського в м.Кельце (Польща)

Сокол Мар'яна – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний медичний університет імені І.Я.Горбачевського (Україна)

Станчак Ярослав – доктор філософії у галузі соціальної роботи, доцент, Університет Коменського в Братиславі (Словаччина)

Станчіне Далія Марія – доктор гуманітарних наук, професор, Клайпедський університет (Литва)

Ткаченко Павло – кандидат педагогічних наук, доцент, Житомирський національний агроєкологічний університет (Україна)

Товканець Ганна – доктор педагогічних наук, професор, Мукачівський державний університет (Україна)

Товканець Оксана – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Шандор Федір – доктор філософських наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Шемпрух Йоланта – доктор педагогічних наук, професор, Жешувський Університет (Польща)

Шищенко Інна – кандидат педагогічних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (Україна)

Рецензенти:

Леврінц Маріанна – доктор педагогічних наук, доцент

Мешко Галина – доктор педагогічних наук, професор

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 7972 від 9 жовтня 2003 р.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників, і розповсюджувачів видавничої продукції Серія 3м №32 від 31 травня 2006 р.

Засновник і видавець:

Ужгородський національний університет, Україна, 88000, м.Ужгород, пл.Народна, 3. Видавництво: вул. Капітульна, 18; e-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

Адреса редакції:

88017, м.Ужгород, вул.Університетська, 14, факультет суспільних наук, кім.218

e-mail: olena.bartosh@uzhnu.edu.ua

Сайт: <http://www.visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

Збірник наукових праць видається з березня 1998 р., виходить двічі на рік.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020 р. (додаток 4) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки; 012 – Дошкільна освіта; 013 – Початкова освіта; 014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями); 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями); 016 – Спеціальна освіта; 231 – Соціальна робота).

Збірник представлено у наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах:

Google Scholar (США);

Національна бібліотека України

ім. В.І.Вернадського (Україна);

INDEX Copernicus – ICV 2020: 81.92

(Польща)

Рекомендовано до друку Вченою Радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол №5 від 12 травня 2022 року.

УДК 371; 378; 364

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2022. Випуск 1 (50). 340 с.

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE UNIVERSITY
«UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY»

SCIENTIFIC BULLETIN OF
UZHHOROD UNIVERSITY

ISSN 2524-0609

Series

PEDAGOGY

SOCIAL WORK

Collection of Scientific Works

Issue 1 (50)

Uzhhorod – 2022

Scientific Bulletin of Uzhhorod University.

Series: «Pedagogy, Social Work». Issue 1 (50) '2022

– is a scientific-practical journal in the field of pedagogy. Its main thematic areas are the current issues of: methodology and history of pedagogy, theory and practice of teaching, theory and practice of education, theory and methodology of professional education, social pedagogy, social work, modern pedagogical technologies and other areas of pedagogical science.

Editorial Board

Editor-in-Chief: Bartosh Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Deputy of Editor-in-Chief: Kozubovska Iryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Members of the Editorial Board:

Vorotnykova Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)

Holonič Ján – Doctor of Philosophy in Social Work, Comenius University in Bratislava (Slovakia)

Danko Dana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Kanyuk Oleksandra – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Kuzma Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Ternopil Regional Municipal Institute of Postgraduate Pedagogical Education; Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine)

Mykytenko Natalia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Oleksiuk Natalia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine)

Orosová Renáta – Doctor of Philosophy in Pedagogy, Pavol Jozef Šafárik University in Kosice (Slovakia)

Povidaichyk Oksana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Popovych Anna – Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Rozlutska Halyna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Smyła Joanna – Doctor of Philosophy in Pedagogy, Associate Professor, Jan Kochanowski University in Kielce (Poland)

Sokol Mariana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, I.Ya. Horbachevsky Ternopil National Medical University (Ukraine)

Stančiak Jaroslav – Doctor of Philosophy in Social Work, Associate Professor, Comenius University in Bratislava (Slovakia)

Stanciene Dalia Marija – Doctor of Humanities, Professor, Klaipėda University (Lithuania)

Tkachenko Pavlo – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Zhytomyr National Agro-Ecological University (Ukraine)

Tovkanets Hanna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Mukachevo State University (Ukraine)

Tovkanets Oksana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Shandor Fedir – Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Szempruch Jolanta – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, University of Rzeszów (Poland)

Shyshenko Inna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, A.S.Makarenko Sumy State Pedagogical University (Ukraine)

Reviewers:

Lőrincz Marianna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Meshko Halyna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Certificate of the print media state registration Series KV № 7972 dated by October 9, 2003

Certificate of state registration of publishers, manufacturers, and distributors of publishing products Series 3m №32 dated by 31 May 2006

Founder and publisher:
Uzhhorod National University, Ukraine,
88000, Uzhhorod, Narodna square, 3.
Publishing House Goverla: Kapitulna str., 18;
e-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

Editorial address:
88017, Uzhhorod, Universitetska str., 14,
Faculty of Social Sciences, room 218, e-mail:
olena.bartosh@uzhnu.edu.ua
Website: <http://www.visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

The journal is being published twice a year since March 1998.

Based on the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of 02.07.2020 (Annex 4) the collection is included in the List of scientific professional publications of Ukraine category «B» in the field of pedagogical sciences (011 – Educational, pedagogical sciences; 012 – Preschool education; 013 – Primary education, 014 – Secondary education (by subject specialties), 015 – Professional education (by specializations), 016 – Special education, 231 – Social work).

The journal is registered in scientometric databases, repositories and search engines:

Google Scholar (the USA);
National Library of Ukraine named after Vernadsky (Ukraine);
INDEX Copernicus – 81.92 (Poland)

Recommended for publication by the
Scientific Council of Uzhhorod National
University,
record №5 from May 12, 2022

UDC 371; 378; 364
Scientific Bulletin of Uzhhorod University.
Series: Pedagogy. Social Work. 2022.
Issue 1 (50). 340 p.

Панченко Оксана. ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	215
Повідайчик Оксана, Попик Мар'яна, Реблян Антоніна. МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	219
Повідайчик Михайло, Юрченко Наталія, Штимак Анатолій. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ.....	223
Поліщук Віра, Олексюк Наталія, Лещук Галина. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ЛІТНЬОГО ВІКУ.....	227
Пришляк Оксана, Драпак Галина. СТАНОВЛЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ.....	232
Рибалка Валентин. ПРИНЦИПИ, ПРОЦЕДУРИ ТА ПРАКТИКИ ДЕМОКРАТІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗРОБКИ ТЕХНОЛОГІЙ І МЕТОДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ І ПЕДАГОГІВ.....	238
Розман Ірина. ФІЛОСОФІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ: ДИНАМІКА РОЗВИТКУ НАУКИ.....	242
Русалкіна Людмила. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ НА ОСНОВІ СЛОВЕСНО-ЛОГІЧНОГО СПОСОБУ.....	245
Рябець Діана. ФАСИЛІТАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	249
Савельчук Ірина, Бибик Дар'я. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА».....	252
Савіцька Вікторія, Боднарук Ірина. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ЗВО): ВИМОГА ЧАСУ.....	256
Соловей Юлія. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	260
Староста Володимир. ОЧНА ТА ЗАОЧНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙНОГО, ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПОГЛЯДИ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ.....	264
Стеблюк Світлана. ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	269
Стежко Юрій. ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗА ВИМОГАМИ «СТАНДАРТУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ».....	273
Теличко Наталія. ОВОЛОДІННЯ МЕТОДАМИ ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК ОДИН З КРИТЕРІЇВ СФОРМОВАНOSTІ НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	277
Товканець Ганна. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ.....	281
Товканець Оксана. ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ СЕМІНАРІВ І ТРЕНІНГІВ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ.....	285
Франчук Тетяна, Миронова Світлана. ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ТА ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УНІВЕРСИТЕТІ.....	290
Фуштей Оксана. СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА КІБЕРБУЛІНГУ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	294
Черевичний Геннадій. ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАЛЬНОГО Е-ПОРТФОЛІО У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ.....	298

Oros Viktor, Petechuk Yuliia. APPLICATION OF ACTIVITY APPROACH IN MATHEMATICS LESSONS IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL	211
Panchenko Oksana. POTENTIAL POSSIBILITIES OF USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE EDUCATORS INSTITUTIONS	215
Povidaychuk Oksana, Popyk Mariana, Reblyan Antonina. MOTIVATIONAL ASPECTS OF SCIENTIFIC RESEARCH ACTIVITY OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	219
Povidaichuk Mykhailo, Yurchenko Nataliia, Shtymak Anatolii. SOCIAL AND PEDAGOGICAL PRECONDITIONS FOR THE FORMATION COMPETITIVENESS OF FUTURE MATHEMATICS TEACHERS	223
Polishchuk Vira, Oleksyuk Natalia, Leschuk Halyna. PREPARATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS TO WORK WITH THE ELDERLY	227
Pryshliak Oksana, Drapak Halyna. FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS OF FUTURE SPECIALISTS OF SOCIONOMIC PROFESSIONS IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL EDUCATION	232
Rybalka Valentyn. PRINCIPLES, PROCEDURES AND PRACTICES OF DEMOCRACY AS A SOURCE OF DEVELOPMENT OF TECHNOLOGIES AND METHODS OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF PSYCHOLOGISTS AND TEACHERS	238
Rozman Iryna. PHILOSOPHY AND METHODOLOGY: DYNAMICS OF SCIENCE DEVELOPMENT	242
Rusalkina Lyudmila. ORGANIZATION OF PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE TEACHING TO MEDICAL STUDENTS BASED ON VERBAL AND LOGICAL METHOD	245
Riabets Diana. FACILITATION IN THE CONTEXT OF TRAINING FUTURE PRIMARY TEACHERS	249
Savelchuk Iryna, Bybyk Daria. ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION OF «SOCIAL WORK»	252
Savitska Victoriia, Bodnaruk Iryna. PROVIDING THE INNOVATIVE PEDAGOGICAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: THE REQUIREMENT OF TIME	255
Solovei Yuliia. SOCIAL ADAPTATION OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE CONDITIONS OF PRESCHOOL EDUCATION	260
Starosta Volodymyr. FULL-TIME AND PART-TIME EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE USE OF TRADITIONAL, BLENDED AND DISTANCE LEARNING: VIEWS OF STUDENTS, PHD STUDENTS, UNIVERSITY TEACHERS	264
Stebliuk Svitlana. PRACTICE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF MASTERS MAJORING IN SPECIAL EDUCATION	269
Stezhko Yurii. FORMATION OF THE RESEARCH COMPETENCE DUE TO REQUIREMENTS OF «THE SPECIALIZED EDUCATION STANDART IN THE SCIENTIFIC DIRECTION»	273
Telychko Natalia. MASTERING THE METHODS OF EMPIRICAL RESEARCH AS ONE OF THE CRITERIA FOR THE FORMATION OF SCIENTIFIC COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES	277
Tovkanets Anna. COMPETENCE-BASED APPROACH IN THE PROFESSIONAL TRAINING AS A TREND OF MODERN EUROPEAN EDUCATION	281
Tovkanets Oksana. CONTENT ASPECTS OF SEMINARS AND TRAININGS IN THE TRAINING OF MANAGEMENT SPECIALISTS FOR ADULT EDUCATION IN EUROPEAN COUNTRIES	285
Franchuk Tetiana, Myronova Svitlana. INTERDEPENDENCE OF THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE PROFESSIONAL EDUCATION AND INCLUSIVE ENVIRONMENT	290
Fushtei Oksana. SOCIAL PREVENTION OF CYBERBULING AMONG STUDENTS	294
Cherevychnyi Gennadii. PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF EDUCATIONAL E-PORTFOLIO IN THE SYSTEM OF TRAINING FUTURE HISTORY TEACHERS	298

УДК 378:37.091.12:36-051]:005.336
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.227-231

Поліщук Віра Аркадіївна

доктор педагогічних наук, професор
кафедра соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
polvira1951@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-4119-4329>

Олексюк Наталія Степанівна

доктор педагогічних наук, професор
кафедра соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
nataliya_oleksiuk@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-1538-1470>

Лещук Галина Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
h.v.leshchuk@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-0017-9464>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ЛІТНЬОГО ВІКУ

Анотація. Актуальність проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної роботи з людьми літнього віку в умовах територіальної громади зумовлюється такими чинниками: реформою децентралізації влади в Україні, якою передбачено внесення змін в адміністративно-територіальний устрій країни і перенесення центру уваги щодо вирішення значної частини соціальних питань, зокрема, соціальної роботи з людьми літнього віку, на територіальні громади; демографічною тенденцією зростання чисельності людей літнього віку; зростанням вимог людей літнього віку до умов їхньої життєдіяльності та способів самореалізації; дефіцитом професійних соціальних працівників, умотивованих до роботи з людьми літнього віку. Мета статті полягає в аналізі можливостей освітньої програми «Соціальне адміністрування в територіальній громаді» за галуззю знань 23 «Соціальна робота» з підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня до соціальної роботи з людьми літнього віку в умовах об'єднаної територіальної громади з орієнтацією на перспективу сильних сторін (strengths perspective) та розкритті практичної площини реалізації цього завдання в освітньому процесі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Методи дослідження: аналіз нормативних документів, наукових праць з метою з'ясування теорій, перспектив, підходів, моделей соціальної роботи з людьми літнього віку в територіальній громаді; систематизація теоретичних положень, а також узагальнення й корекція теоретико-методичних позицій для наукового обґрунтування теоретичних і практичних аспектів професійної підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня зі спеціальності 231 «Соціальна робота» щодо їх професійної підготовки до упровадження підходу, орієнтованого на сильні сторони громади в соціальній роботі з людьми літнього віку. У статті розкрито досвід роботи викладачів кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка щодо реалізації теоретичної та практичної компоненти підготовки майбутніх фахівців з опорою на перспективу сильних сторін у соціальній роботі з людьми літнього віку.

Ключові слова: соціальна робота, люди літнього віку, освітньо-професійна програма, професійна підготовка, фахівець соціальної роботи, територіальна громада, перспектива сильних сторін.

Вступ. Сучасні демографічні тенденції та соціально-економічні реалії в Україні ставлять на порядок денний необхідність і доцільність упровадження інноваційних підходів до здійснення різноаспектної та різновекторної соціальної роботи в умовах територіальної громади та з людьми літнього віку як цільовою групою. При цьому актуалізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в територіальних громадах зумовлюється тим чинником, що здійснювана в Україні реформа децентралізації влади передбачає внесення змін в адміністративно-територіальний устрій країни і визначення нової територіальної основи організації влади – об'єднаної територіальної громади. Вирішення значної частини соціальних питань, зокрема соціального захисту населення, соціальної підтримки людей

у складних життєвих обставинах, соціальної роботи з людьми літнього віку та багатьох інших покладено саме на територіальні громади. При цьому завдання соціальної роботи з людьми літнього віку полягає як у створенні гідних умов їх життєдіяльності, так і створенні оптимальних умов їх самореалізації.

Аналіз наявної ситуації свідчить, що люди літнього віку стикаються з цілою низкою психологічних, соціальних, медичних та соціально-педагогічних проблем, для вирішення яких їм потрібна різнопрофільна підтримка і допомога. У цьому контексті значний науковий і практичний інтерес становить ідея упровадження в практику соціальної роботи з людьми літнього віку підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнтів і громади.

Власне, пошуку способів підготовки майбутніх

фахівців із соціальної роботи (на прикладі освітньо-професійної програми «Соціальне адміністрування в територіальній громаді» спеціальності 231 Соціальна робота) з опорою на сильні сторони територіальної громади і потенційні можливості самих клієнтів в контексті модернізації соціальної роботи з людьми літнього віку і присвячена дана наукова розвідка.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У процесі дослідження ми опиралися на позицію дослідників теорії та практики соціальної роботи Т.Семигіної [1, с.90-194], Г.Слозанської [2, с.148], Д.Салібея [4, с.77-92], які пропонують моделювати практику соціальної роботи з різними категоріями клієнтів таким чином, щоб вона зосереджувалась не тільки і не стільки на проблемних аспектах соціальних груп чи окремих клієнтів, а на їх сильних сторонах, у нашому випадку – на сильних сторонах об'єднаної територіальної громади і людей літнього віку, які володіють значними ресурсами, мобілізація і використання яких сприятиме удосконаленню умов життя людей літнього віку та їх самореалізації. Поділяємо наукову позицію дослідників [2, с.148], що перспективи соціальної роботи є первинними в соціальній роботі і визначають її стратегію, і що власне перспективи впливають на вибір теорій і моделей соціальної роботи. Причому, якщо теорії соціальної роботи пояснюють причинно-наслідкові зв'язки виникнення проблеми, то моделі слугують матрицею їх вирішення. Моделі є практичним продовженням теорій соціальної роботи і схематичним зображенням, орієнтиром дій соціального працівника з вирішення проблем клієнта.

Виклад основного матеріалу. В умовах зростання тривалості життя людей, ускладнення їхніх запитів щодо гідних умов життя й самореалізації соціальна робота з людьми літнього віку має спрямовуватись на мобілізацію і результативне використання ресурсів громади та опиратися на сильні сторони як громади так і самих клієнтів (людей літнього віку) щодо формування у них стійкості до життєвих проблем і труднощів та знаходження способів створення сприятливих умов їх життєдіяльності й самореалізації через активне залучення до системи суспільних відносин.

Опора у процесі соціальної роботи в територіальній громаді на теорії, моделі, форми і методи, орієнтовані на сильні сторони соціальних груп і клієнтів насить узагальнену назву підхід/перспектива сильних сторін (strengths perspective). Особливість цього підходу полягає у визнанні та використанні в процесі соціальної роботи концептуальної ідеї, що соціальні групи, як і кожна конкретна людина, мають значні резервні потенційні можливості та вроджену здатність до адаптації і змін відповідно до викликів навколишнього середовища, однак для мобілізації колективних/групових/особистісних ресурсів задля вирішення проблем, виходу із кризової ситуації чи зміни точки зору на ситуацію, з якими вони зіткнулися на певному етапі життєвого шляху чи в певній конкретній ситуації, вони часто потребують зовнішнього стимулу, сприяння, допомоги, підтримки, навчання чи консультації [5].

Суть підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми літнього віку в умовах територіальної громади з опорою на сильні сторони соціальної групи (громади, родини, сусідів, волонтерів, тощо), які можуть вплинути на поліпшення життя людей літнього віку та їх самореалізацію, ми розглядаємо як системний процес, який включає: формування у майбутніх фахівців позитивної мотивації до роботи з людьми літнього віку як важливого спряму-

вання їх професійної діяльності; забезпечення теоретичної та практичної компоненти готовності майбутніх фахівців до здійснення різноаспектної соціальної роботи з людьми літнього віку; формування навичок побудови комплексної стратегії використання можливостей територіальної громади та її мешканців, в тому числі й людей літнього віку з опорою на їх сильні сторони.

Умотивованості майбутніх фахівців з соціальної роботи до роботи з людьми літнього віку в умовах територіальної громади сприяє осмисленню ними соціальної роботи як важливого механізму реалізації соціальної політики щодо створення максимально сприятливих умов життєдіяльності, життєвої реалізації та життєвого забезпечення людей літнього віку, а також розуміння доцільності опори у процесі вирішення цього питання на сильні сторони громади і людей літнього віку як важливого резерву щодо її вдосконалення.

Теоретична і практична складова підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми літнього віку передбачає ознайомлення майбутніх фахівців з інноваційними підходами щодо обґрунтування провідних перспектив, теорій, концепцій, інноваційних моделей, форм, методів і практик соціальної роботи з різними категоріями клієнтів в умовах територіальної громади, в тому числі з людьми літнього віку.

Наступна складова системного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців передбачає формування у них умінь та навичок, що лежать в основі здатності до побудови комплексної стратегії використання можливостей територіальної громади з опорою на її сильні сторони для поліпшення життєдіяльності та створення оптимально сприятливих умов для самореалізації людей літнього віку.

Реалізацію теоретичної і практичної складової підготовки майбутніх фахівців до роботи з людьми літнього віку в умовах територіальної громади з опорою на їхні сильні сторони як важливого резерву щодо її вдосконалення доцільно здійснювати у: навчальній діяльності – через змістове збагачення загальноосвітніх, фахових і вибірково-навчальних дисциплін; практичній – через наповнення програм і змісту практичної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи цільовими завданнями, орієнтованими на роботу з означеною категорією клієнтів та проходження організаційно-управлінської і переддипломної практик в центрах/відділах соціального обслуговування/надання соціальних послуг в територіальних громадах, соціальних установах, громадських об'єднаннях, що здійснюють ціленаправлену соціальну роботу з людьми літнього віку; науково-дослідній – через залучення магістрантів до проведення наукових досліджень та участі в наукових гуртках, студіях, об'єднаннях, що вивчають різноманітні аспекти соціальної роботи як в територіальній громаді, так і з означеною категорією клієнтів; виховній – через залучення студентів до волонтерської та благодійної діяльності, розробки різноманітних проектів і програм; самоосвітній – передбачає залучення майбутніх фахівців до неформальної та інформальної освіти.

З метою вирішення окреслених завдань програмна рада освітньо-професійної програми «Соціальне адміністрування в територіальній громаді» на основі побажань зовнішніх і внутрішніх стейкхолдерів, членів групи забезпечення, вивчення досвіду професійної підготовки відповідних фахівців як у вітчизняних так в зарубіжних закладах вищої освіти постійно працює над вдосконаленням освітньої про-

грами через змістове збагачення дисциплін циклів фундаментальної, природничо-наукової підготовки («Теорія і практика соціальної роботи у громаді», «Соціальні інновації», «Моделювання соціальних процесів») так і дисциплін циклу професійної та практичної підготовки («Соціальне адміністрування та супервізія», «Соціальний фандрейзинг», «Соціальне посередництво і фасилітація»), а також вибірково дисциплін, які запропоновані магістрантам викладачами як випускової кафедри, так й інших кафедр університету.

Так, робочу програму навчальної дисципліни «Теорія і практика соціальної роботи у громаді» доповнено матеріалами, що розкривають провідні положення гуманістичної філософії та позитивної психології, їхній вплив на функціональну життєдіяльність соціальної групи (у нашому випадку – територіальної громади), концепцію розширення можливостей територіальної громади і самих людей літнього віку як клієнтів соціальної роботи, а також шляхом підбору і впровадження відповідних моделей соціальної роботи і шляхом інструментального, емоційного, психологічного наснаження (імпаурменту) на вирішення проблем соціального характеру [3, с. 77-92].

Зміст робочої програми навчальної дисципліни доповнено темами, в яких розкрито базові знання і концептуальні підходи до практики соціальної роботи та сучасних моделей соціальної роботи. При цьому особливу увагу майбутніх фахівців акцентовано на практико-орієнтованих (зустрічі у домівок, соціальних мереж, участі громадян тощо), комплексних (вирішення проблем, сімейної терапії, зосереджена на завданні й ін.) моделях з розкриттям особливостей їх застосування у роботі з людьми літнього віку в умовах територіальної громади.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Соціальні інновації» магістранти виконують навчально-дослідні завдання та розробляють інноваційні проекти щодо впровадження інноваційних ідей в практику соціальної роботи з людьми літнього віку.

Навчальні дисципліни «Соціальне адміністрування та супервізія», «Соціальний фандрейзинг», «Соціальне посередництво і фасилітація» вирішують завдання формування практичних навичок майбутніх фахівців соціальної роботи. Робочі програми цих навчальних дисциплін були доповнені темами і матеріалами, що розкривають особливості здійснення цих видів діяльності і сприяють оволодінню життєво необхідними навичками для людей літнього віку, що лежать в основі активізації потенційних можливостей територіальної громади в цілому так і окремих її членів.

З метою підготовки майбутніх фахівців до опори на сильні сторони людей літнього віку, магістранти вивчають особливості функціонування груп самопомогі і взаємодопомогі людей літнього віку, ресурсів територіальної громади, аналізують *адміністративну модель надання соціальних послуг, модель організаційного розвитку й надання інтегрованих соціальних послуг* з розкриттям їх можливостей у реалізації соціальної підтримки означеної категорії клієнтів.

При опорі в соціальній роботі з людьми літнього віку на перспективу сильних сторін у певній мірі зазнають трансформації функції і ролі соціальних працівників. Соціальні працівники у певній мірі виступають у ролі фасилітаторів, які зосереджують увагу на створенні ситуацій розкриття потенційних можливостей територіальної громади як соціального об'єднання та її членів, зокрема кожної людини як член територіальної громади та людей літнього віку,

що особливо актуалізує вивчення навчальної дисципліни «Соціальне посередництво і фасилітація».

У процесі вивчення ключових тем навчальної дисципліни «Соціальний фандрейзинг» майбутні фахівці соціальної роботи формують та розвивають вміння до пошуку та використання сильних сторін людей літнього віку як цільової групи соціальної роботи, які можуть бути акумульовані для просування та реалізації соціально значущих ініціатив та проєктів, спрямованих на задоволення потреб самих людей літнього віку та територіальних громад, в яких вони проживають.

Ефективній роботі майбутніх соціальних працівників з людьми літнього віку сприяє знання майбутніми фахівцями особливостей соціально-психологічних особливостей означеної категорії клієнтів. Важливо, щоб магістранти розуміли, що людям літнього віку важливо, що їх сприймали не тільки і не стільки з позиції об'єкту соціального впливу і соціальної роботи, але як активних учасників системи суспільних відносин з власними баченнями щодо спрямувань їхньої життєдіяльності, запитамі і побажаннями. Власне тому робочу програму навчальної дисципліни «Соціальна діагностика і профілактика» доповнено матеріалами щодо стандартів і показників моніторингу надання соціальних послуг.

Удосконаленню практичної складової фахової підготовки майбутніх соціальних працівників сприяє проходження майбутніми фахівцями організаційно-управлінської і переддипломної практик в одній з територіальних громад.

Робочу програму організаційно-управлінської практики доповнено завданнями з моніторингу потреб і запитів людей літнього віку, їхнього власного бачення способів і резервів вирішення окреслених проблем і побажань. Під час практики майбутні соціальні працівники мають можливість ознайомитися з діяльністю ОТГ, кращих груп допомоги та самопомогі, що працюють з людьми літнього віку та членами їхніх родин. Вважаємо за доцільне зауважити, що ми були вражені широтою запитів і побажань респондентів та їхньою готовністю долучатися до виконання окреслених побажань і завдань.

Магістранти виконують магістерські роботи, тематика яких тісно пов'язана з впровадженням перспективи сильних сторін об'єднаної територіальної громади («Активізуючі технології в соціальній роботі з людьми літнього віку», «Зарубіжний досвід діяльності університетів третього віку: уроки для України» та ін.).

Студенти працюють волонтерами у соціальних установах і структурах, пов'язаних з наданням соціальних послуг людям літнього віку в умовах територіальної громади.

Умотивованості та підготовленості магістрантів до здійснення соціальної роботи з людьми літнього віку сприяє залучення їх до проведення різноманітних видів науково-дослідних робіт: до роботи наукових студентських гуртках, студіях і лабораторіях, організацій й проведення науково-практичних конференцій; семінарів, тренінгів, розробки соціальних проєктів, програм, пов'язаних з вивченням різноманітних аспектів соціальної роботи в територіальній громаді.

У процесі формування готовності майбутніх фахівців до роботи з людьми літнього віку, важливо донести до них розуміння того, що програма, зміст, форми та методи цієї роботи зумовлюється низкою чинників, зокрема: особливостями людей літнього віку, попереднім досвідом її життєдіяльності; наявною освітою; станом здоров'я; життєвими пріори-

татами; складом сім'ї, в якій людина проживає; системою домінуючих цінностей та взаєминами в ній; цінностями, що сповідаються людиною літнього віку та членами її родини; проблемами, що мають місце в їхньому житті; пріоритетами; наявними ресурсами; можливостями членів родини; запитамі і очікуваннями людини літнього віку та членів її родини; можливостями територіальної громади.

Соціальна робота з людьми літнього віку передбачає такі провідні спрямування:

- соціальне інспектування;
- моніторинг проблемних аспектів і потреб людей літнього віку та членів їх родин;
- забезпечення людей літнього віку різними видами соціального обслуговування (соціальної допомоги та соціальних послуг);
- забезпечення соціального супроводу, який є формою соціальної підтримки та передбачає впровадження певного (іноді досить тривалого) терміну надання конкретній людині літнього віку комплексу правових, психологічних, соціально-медичних, інформаційних послуг;
- залучення до соціокультурної та освітньої діяльності, що передбачає створення умов та проведення заходів, спрямованих на оволодіння і засвоєння новими життєво важливими для людей даного віку навичками; збереження, підтримки і захисту здоров'я; сприяння у розкритті сильних сторін людей літнього віку з метою створення оптимально сприятливих умов їх життєвої реалізації. У разі потреби така допомога надається спільно з іншими фахівцями (психологами, юристами, медичними працівниками, педагогами, працівниками закладів соціокультурної діяльності, тощо) з різних установ та організацій.

Майбутні соціальні працівники мають в повній мірі усвідомлювати, що: а) практично кожна людина літнього віку заслужила, щоб до її потреб, побажань і запитів як суспільство в цілому так і територіальна громада, зокрема ставилися з повагою і розумінням;

б) в сучасних умовах люди літнього віку проявляють значно ширші запити, що виходять за рамки побутових умов життєдіяльності; вони прагнуть самореалізації, бути корисними для громади і родини; тому важливо створювати сприятливі умови для залучення їх до системи суспільних відносин і органів самоврядування; отримання ними об'єктивної інформації, соціальних ресурсів, підтримки і сприяння в кваліфікованій допомозі фахівців та створенні сприятливих умов їх життєдіяльності і самореалізації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В умовах зростання тривалості життя людей, їх запитів прагнень не тільки щодо гідних умов життя, але й самореалізації, соціальна робота з людьми літнього віку в міжнародній практиці отримує новий вектор розвитку – вектор орієнтації на перспективу сильних сторін (strengths perspective), маючи при цьому на увазі ресурси, потенційні можливості як соціальних об'єднань, інститутів, закладів, установ, територіальних громад так і самих людей літнього віку. Тому одним із способів вирішення проблеми створення оптимально сприятливих умов життєдіяльності і життєвої реалізації людей літнього віку можна розглядати в площині опори на сильні сторони територіальної громади із залученням її ресурсів. З'ясовано, що з метою успішного вирішення окресленої проблеми, професійну підготовку майбутніх соціальних працівників доцільно розглядати як складний інтегративний процес, який базується на системних знаннях теорії і практики соціальної роботи в територіальній громаді; особливостях соціальної роботи з людьми літнього віку; уміннях і навичках, що лежать в основі виконання професійних функцій і завдань щодо реалізації в практиці соціальної роботи з людьми літнього віку в територіальній громаді перспективи сильних сторін. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в організації і забезпеченні функціонування в Україні та розвитку ринку державного і недержавного секторів надавачів соціальної підтримки і послуг для людей літнього віку.

Список використаної літератури

1. Семігіна Т.В. Розвиток власних теорій соціальної роботи: глобальні тенденції / Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С.90–194.
2. Слозанська Г.І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія. За наук. ред. В.А.Поліщук. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 382 с.
3. Semigina T. Development the strengths-based approaches in modern social work. In *Paradigms of the Modern Educational Process: Opportunities and Challenges for Society*. Dallas: Primedia eLaunch LLS, 2019. 96-105.
4. Saleebey D. The strengths approach to practice. In D.Saleebey (Ed.), *The strengths perspective in social work practice* (4th ed). Boston, MA: Allyn & Bacon, 2006. P.77–92.
5. Henry E. Family Cohesion and Perceived Stress as Predictors-of Quality of Life in Maternal Caregivers of Children with Autism Spectrum Disorder: Dissertation for the Degree of Doctor of Psychology. URL: https://digitalcommons.pcom.edu/psychology_dissertations/501/

References

1. Semyhina, T.V. (2018). Rozvytok vlasnykh teorii sotsialnoi roboty: hlobalni tendentsii. In *Rozvyvalnyi potentsial suchasnoi sotsialnoi roboty: metodolohiia ta tekhnolohii* [Development of own theories of social work: global trends. Developmental potential of modern social work: methodology and technologies] (pp.90–194). T.Shevchenko KNU [in Ukrainian].
2. Slozanska, H.I. (2018). Sotsialna robota v terytorialnii hromadi: teorii, modeli ta metody [Social work in the territorial community: theories, models and methods] Osadtsa Yu.V. [in Ukrainian].
3. Semigina, T. (2019). Development the strengths-based approaches in modern social work. In *Paradigms of the Modern Educational Process: Opportunities and Challenges for Society* (pp.96–105). Primedia eLaunch LLS.
4. Saleebey, D. (2006). The strengths approach to practice. In D. Saleebey (Ed.), *The strengths perspective in social work practice* (pp.77–92). Allyn & Bacon.
5. Henry, E. (2019). *Family Cohesion and Perceived Stress as Predictors-of Quality of Life in Maternal Caregivers of Children with Autism Spectrum Disorder: Dissertation for the Degree of Doctor of Psychology*. https://digitalcommons.pcom.edu/psychology_dissertations/501/

Стаття надійшла до редакції 01.04.2022 р.
Стаття прийнята до друку 06.04.2022 р.

Polishchuk Vira

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Oleksyuk Natalia

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Leschuk Halyna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

PREPARATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS TO WORK WITH THE ELDERLY

Abstract. The urgency of the problem of preparing future social workers for social work with the elderly in the local community is determined by the following factors: the reform of decentralization of power in Ukraine, which provides for changes in the administrative-territorial structure of the country and shifting the focus to address many social issues, social work with the elderly, on territorial communities; demographic trend of increasing the number of elderly people; the growing demands of the elderly to the conditions of their lives and ways of self-realization; shortage of professional social workers motivated to work with the elderly. The purpose of the article is to analyze the possibilities of the educational program "Social Administration in the Territorial Community" in the field of knowledge 23 "Social Work" Master's degree in social work with the elderly in a united territorial community with a focus on strengths perspective and the disclosure of the practical implementation of this task in the educational process of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. The research methods are as follows: analysis of normative documents, scientific works in order to clarify theories, perspectives, approaches, models of social work with the elderly in the local community; systematization of theoretical positions, as well as generalization and correction of theoretical and methodological positions for scientific substantiation of theoretical and practical aspects of professional training of students of master's degree in specialty 231 "Social work" to implement an approach focused on community strengths in social working with the elderly. The article reveals the experience of teachers of the Department of Social Work and Management of Socio Cultural Activities of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University on the implementation of theoretical and practical components of training future professionals based on the prospects of strengths in social work with the elderly.

Key words: social work, elderly people, educational and professional program, professional training, social work specialist, territorial community, perspective of strengths.

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія

**ПЕДАГОГІКА
СОЦІАЛЬНА РОБОТА**

Збірник наукових праць

Випуск 1 (50)

Комп'ютерна верстка

Тополянський С.І.

Статті подані в авторській редакції

Здано до набору 23.04.2022. Підписано до друку 29.04.2022.

Формат 60x84. Папір офс. Гарнітура Times New Roman.

Друк різогр. Ум. друк. арк. 39.

Наклад 300 прим. Замовлення №36

Віддруковано з готового оригінал-макета

Видавництво УжНУ «Говерла»

88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників,

і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія 3т №32 від 31 травня 2006 року